# Antwoorden op aanvullende onderzoeksvragen WSER/CAF n.a.v. internetconsultatie AMvB dierwaardige veehouderij

*Quick scan van de economische impact voor de vleesveesector (zoogkoeien, vleesstieren) van maatregelen die voorzien zijn voor kalveren en melkvee, als reactie op vraag over vleesvee vanuit internetconsultatie AMvB dierwaardige veehouderij*

Gé Backus en Roel Jongeneel (red.) m.m.v. Peter van Balkom, Alfons Beldman, Nico Bondt, Co Daatselaar, Janneke Straver – van der Schans.

# INHOUDSOPGAVE

**1 INLEIDING** ..... **3**
1.1 Doel van deze notitie ..... 3
1.2 Disclaimer ..... 3
**2 RESULTATEN** ..... **4**
2.1.1 Uitgangspunten referentiebedrijven ..... 4
2.1.2 Indicatie economische impact per dier en op sectorniveau ..... 5
**BIJLAGE 1. LIJST MAATREGELEN VOOR VLEESVEE** ..... **7**
**BIJLAGE 2. GEHANTEERDE AANNAMES VOOR DE BEREKENINGEN** ..... **8**
**BIJLAGE 3. DEEL BEDRIJVEN DAT AL VOLDOET** ..... **10**

# 1 Inleiding

In mei 2025 is een rapport van Backus en Jongeneel et al. verschenen[1], dat gaat over de impact van maatregelen voor melkvee, pluimvee, varkens en vleeskalveren, met betrekking tot dierwaardigheid. De uitgangspunten en beperkingen die in Backus en Jongeneel et al (2025) zijn beschreven gelden ook voor deze notitie over de vleesveesector. Naar aanleiding van de internetconsultatie in het AMvB-traject is gevraagd wat de economische impact zal zijn van maatregelen voor de vleesveesector, uitgaande van maatregelen die in eerste instantie opgesteld zijn voor kalveren en melkvee.

## 1.1 Doel van deze notitie

Deze notitie is een uitwerking van de verwachte economische impact van maatregelen voor de vleesveesector, met name zoogkoeien en vleesstieren. Doel is een indicatie te geven in de investeringen en de kosten op primair bedrijfsniveau, die moeten worden gemaakt voor het invoeren van de voorgestelde maatregelen. Tevens zal een indicatie worden gegeven van de gevolgen op sectorniveau.

## 1.2 Disclaimer

Het vaststellen van de economische impact voor de vleesveesector is lastig, omdat de sector bijzonder divers is en niet te vatten is in een of twee representatieve referentiebedrijven. Bij een aanzienlijk deel van de sector is het vleesvee een kleinschalige neventak. Juist op deze kleine, soms hobbymatige bedrijven kunnen bepaalde maatregelen (zoals een eis aan oppervlakte per dier of een verbod op aanbinden[2]) een probleem opleveren, terwijl diezelfde maatregelen op de grotere bedrijven veelal al gerealiseerd zijn.

Bij gebrek aan meer informatie is voor deze quickscan gebruikgemaakt van de in KWIN Veehouderij 2025-2026 beschreven professionele houderij van zoogkoeien en luxe vleesstieren, die gebaseerd is op gespecialiseerde, professionele bedrijven met een behoorlijke omvang (1 volwaardige arbeidskracht). De berekende impact op sectorniveau kan slechts als een indicatie worden beschouwd en dient met de nodige voorzichtigheid te worden geïnterpreteerd. Het is niet goed mogelijk om uitkomsten van deze quickscan door te trekken naar specifieke (niet-gemiddelde) individuele bedrijven.

[1] Backus en Jongeneel et al. Economische impactanalyse AMvB dierwaardigheid in de veehouderij ten behoeve van de internetconsultatie. Wageningen, mei 2025.

[2] Op de grotere, professionele bedrijven, waar in deze quick scan mee gerekend is, staan dieren niet aangebonden. Op kleinere bedrijven komt het nog wel voor dat dieren een deel van het jaar aangebonden staan, maar concrete cijfers daarover ontbreken.

# 2 Resultaten

In eerste instantie hebben de onderzoekers het Ministerie van LVVN gevraagd om een aangepaste lijst van maatregelen, die vooral verder geconcretiseerd is voor de vleesveehouderij. De impactanalyse is gebaseerd op die nader geconcretiseerde lijst van maatregelen (zie bijlage 1) en gericht op de grotere, professionele bedrijven. Hierbij is gebruikgemaakt van de referentiebedrijven uit KWIN Veehouderij 2025-2026. Meer informatie over de gevolgde werkwijze is te vinden in het rapport van Backus en Jongeneel et al. (2025).

### 2.1.1 Uitgangspunten referentiebedrijven

Voor zoogkoeien is het referentiebedrijf een bedrijf met 100 zoogkoeien dat broutards van een laatrijp Frans vleesras (in deze studie gekozen voor het ras Blonde d'Aquitaine in aansluiting op het referentiebedrijf bij vleesstieren). Dit bedrijf levert broutards af op een leeftijd van 8 maanden met een gewicht van 295 kg voor de stieren.

Voor vleesstieren is het referentiebedrijf een bedrijf met gemiddeld 500 Blonde d'Aquitaine vleesstieren die starten, als broutard, op een gewicht van 400 kg en op 825 kg worden afgeleverd. Het 'gat' tussen de aflevering van broutards van 295 kg vanaf het zoogkoeienbedrijven naar de 400 kg startgewicht van broutards op vleesstierenbedrijven wordt 'opgevuld' door de mannelijke broutards al met een gewicht van 295 kg op vleesstierenbedrijven te laten starten. De groeisnelheid van mannelijke broutards op zoogkoeienbedrijf (dus tot 295 kg) is volgens KWIN 990 gram/dag en voor Blonde d'Aquitaine-vleesstieren op het vleesstierenbedrijf (dus vanaf 400 kg) 1400 gram/dag. Voor het traject 295-400 kg wordt het gemiddelde van deze 2 groeisnelheden genomen ofwel 1.195 gram/dag. Daardoor verblijven de stieren 13 a 14 maanden op het vleesstierenbedrijf.

In de tabel hieronder zijn de aantallen gemiddeld aanwezige dieren per jaar weergegeven voor de beide referentiebedrijven, voor verschillende leeftijdsgroepen.

Tabel 1. Dieraantallen op referentiebedrijven

| Diercategorie - leeftijdsgroep | Vleesstieren | Zoogkoeien [3] | Bron/toelichting |
|---|---|---|---|
| Aantal zoogkoeien | | 100 | KWIN 2025-2026 |
| Aantal dekstieren | | 4 | KWIN 2025-2026 |
| Jongvee 0-4 mnd. | | 32 | KWIN 2025-2026 |
| Jongvee 5-8 mnd. | | 31 | KWIN 2025-2026 |
| Jongvee 9-12 mnd. | 156 | 8 | KWIN 2025-2026: 500 vleesstieren x 4 / 12,82 mnd. ; zoogkoe KWIN 2025-2026 |
| Jongvee 13-24 mnd. | 344 | 23 | KWIN 2025-2026: 500 vleesstieren x 8,82 / 12,82 mnd.; zoogkoe KWIN 2025-2026 |
| Jongvee > 24 mnd. | | 10 | Helft van KWIN 2025-2026 vanwege 1e kalf op 30 mnd. leeftijd |

[3] KWIN geeft voor jongvee 0-8 maanden 61 aan (par. 5.2.1). Per zoogkoe worden echter in 94 dieren verkocht. Dus 94 kalveren levend na 7-14 dagen. 2/3 is 63, gesplitst in 32 en 31.

Bijlage 2 laat zien hoe deze maatregelen zijn geïnterpreteerd voor de berekening van de economische impact. In bijlage 3 is aangegeven welk deel van de bedrijven in 2025 al aan deze maatregelen voldoet. Met name bij de beschikbare oppervlakte loop-ligruimte speelt bij vooral de vleesstieren dat de grotere, professionelere bedrijven (zoals het referentiebedrijf met 500 stieren) al voor 90% of meer een BLK-keurmerk hebben en dan al voldoen aan de oppervlakte-eis.

### 2.1.2 Indicatie economische impact per dier en op sectorniveau

Het werken met referentiebedrijven heeft beperkingen (Backus en Jongeneel et al., 2025), en dat geldt nog sterker in de zeer diverse vleesveesector. De vertaalslag van de impact op de twee referentiebedrijven naar het sectorniveau is dan ook niet meer dan een indicatie.

*Omvang vleesveestapel*
Voor de omvang van de vleesveestapel is een schatting gemaakt van de aantallen dieren in respectievelijk de vleesstieren- en de zoogkoeienhouderij. Bij de berekeningen is uitgegaan van 47.000 zoogkoeien in 2025 (CBS, april 2025). Als omvang van de vleesstierenstapel is uitgegaan van 76.000 vleesstieren in 2025 (CBS, april 2025); hierin is een correctie verwerkt voor naar schatting 14.000 stieren op zoogkoeienbedrijven.

De tabellen 2 en 3 laten zien wat de verwachte investeringen en extra kosten van de doorgerekende maatregelen zijn in 2040, uitgedrukt per dier per jaar en totaal op sectorniveau. Het betreft een overzicht van de kosten van de afzonderlijke maatregelen, die niet zomaar bij elkaar opgeteld kunnen worden. Zo zijn als wordt geïnvesteerd in dakisolatie waarschijnlijk geen ventilatoren nodig.

De investeringen en kosten voor de maatregelen zijn doorgerekend voor de periode tot 2040, vanwege het feit dat het vaak eenmalige investeringen zijn voor bedrijven (en een geleidelijk oplopend percentage gerealiseerde nieuwbouw voor de sector; gerekend is met 50% nieuwbouw, 50% verbouw). Bedrijven doen een aantal investeringen (mogelijkheid voor afzondering bij afkalven en bij ziekte, een geschikte ondergrond voor looppaden, voldoende ruimte per dier) tegelijkertijd, in één keer. Deze maatregelen hebben echter niet alle hetzelfde jaar waarin de maatregel verplicht wordt, vandaar de keuze in deze quickscan om het jaar 2040 te beschouwen, waarin alle maatregelen van kracht zijn en niet eerdere jaren (zie ook: Backus en Jongeneel et al, 2025).

Tabel 2. Economische impact **vleesstieren**: investeringen en extra kosten in 2040

| Maatregel | Investering per dier | Extra kosten per dier / jaar | Investering sector (mln. €) | Extra kosten sector (mln. € per jaar) |
|---|---|---|---|---|
| Klimaat: ventilatoren | 26 | 5 | 1,97 | 0,39 |
| Klimaat: dakisolatie | 212 | 20 | 16,05 | 1,52 |
| Voldoende vreetplaatsen | 0 | 0 | 0,00 | 0,00 |
| Vachtverzorging | 125 | 12 | 9,45 | 0,90 |
| Beschikbare oppervlakte | 116 | 11 | 8,80 | 0,84 |
| Ziekenboeg | 0 | 0 | 0,00 | 0,00 |
| Verbod op onthoornen | 0 | 0 | 0,00 | 0,00 |
| Ondergrond ligplaats | 65 | 9 | 4,88 | 0,71 |
| Ondergrond loopruimte | 149 | 22 | 11,29 | 1,64 |

Tabel 3. Economische impact **zoogkoeien**: investeringen en extra kosten in 2040

| Maatregel | Investering per dier | Extra kosten per dier / jaar | Investering sector (mln. €) | Extra kosten sector (mln. € per jaar) |
|---|---|---|---|---|
| Klimaat: ventilatoren | 37 | 12 | 1,74 | 0,56 |
| Klimaat: dakisolatie | 39 | 4 | 1,85 | 0,18 |
| Voldoende vreetplaatsen | 0 | 0 | 0,00 | 0,00 |
| Individuele huisvesting kalveren | 0 | 0 | 0,00 | 0,00 |
| Vachtverzorging | 32 | 6 | 1,48 | 0,30 |
| Beschikbare oppervlakte | 0 | 0 | 0,00 | 0,00 |
| Ziekenboeg | 56 | 5 | 2,62 | 0,25 |
| Afkalfruimte | 113 | 11 | 5,33 | 0,51 |
| Daglicht kalveren | 0 | 0 | 0,00 | 0,00 |
| Verbod op onthoornen | 0 | 0 | 0,00 | 0,00 |
| Ondergrond ligplaats | 321 | 47 | 15,09 | 2,19 |
| Ondergrond loopruimte | 245 | 35 | 11,50 | 1,67 |

## Bijlage 1. Lijst maatregelen voor vleesvee

(op basis van de conceptversie d.d. 30 januari 2026)

| Maatregel | Beoogde ingangsdatum |
|---|---|
| Klimaatadaptatieplan | 2027 |
| Voldoende vreetplaatsen<br>- 28 dagen - 2 maanden: minimaal 20 cm per vreetplaats<br>- 2 - 4 maanden: min. 35 cm per plaats<br>- 4 - 12 maanden: min. 45 cm per plaats<br>- 12 - 18 maanden: min. 50 cm per plaats<br>- 12 - 24 maanden: min. 65 cm per plaats<br>- vanaf 2 jaar: 75 cm per plaats | 2030 en 2035 |
| Individuele huisvesting kalveren (min. 1,5 m2) | 2027 |
| Vachtverzorging vanaf 2 weken leeftijd | 2028 - 2030 |
| Beschikbare oppervlakte (= loop- en ligruimte)<br>- <2 weken: 1,5 m2<br>- 2 weken tot 8 maanden: 2 m2<br>- 8 maanden tot 1 jaar: 2,2 m2<br>- 1-2 jaar: 5,5 m2<br>- vanaf 2 jaar: 9 m2 per dier | 2040 |
| Geschikte ondergrond<br>- loopruimte: stevig, vlak, stabiel, niet glad<br>- voor kalveren tot 2 weken: geschikt strooisel, daarna ligplaats die indrukbaar is<br>- voor kalveren tot zes maanden: droog, indrukbaar<br>- volwassen vee: geschikte ondergrond looppaden: stevig, vlak, stabiel, niet glad | 2040 |
| Afzonderen bij ziekte: ruimte voor 1 dier, met 9 m2, met minimaal zicht en horen en comfortabele ondergrond die stroef en zacht is. | 2030 |
| Afzonderen bij afkalven: ruimte voor 1 dier, met 9 m2, met minimaal zicht en horen en comfortabele ondergrond die stroef en zacht is. | 2030 |
| Daglicht in de stal op minimaal 5% van vloeroppervlak (voor kalveren tot zes maanden) | 2030 |
| Minimaal één ligplaats per dier | 2030<br>(nieuwbouw: 2028) |
| Voldoende ligplaatsen die groot genoeg zijn | 2030 |
| Verbod op aanbinden | 2035 |
| Verbod op onthoornen | 2040 |

## Bijlage 2. Gehanteerde aannames voor de berekeningen

In deze bijlage zijn de aannames beschreven, die zijn gebruikt bij de economische impactanalyse.

*Klimaatadaptatieplan*[4]
Hierbij is met name gekeken naar een eventuele noodzaak van investeringen in ventilatoren en dakisolatie. In de vleesveesector wordt veel gewerkt met open stallen (open front of luifel). Bij zoogkoeien is er veel weidegang in natuurgebieden, waar doorgaans schaduw beschikbaar is.

*Voldoende vreetplaatsen*
Eén vreetplaats is 75 cm voor dieren vanaf 2 jaar (een plaats per dier); geen verschil tussen zoogkoeien en vleesstieren. Zie nadere specificatie in bijlage 1. De benodigde breedte van een vreetplaats is erg afhankelijk is van het type ras. Voor de berekeningen is uitgegaan van de situatie op de voorbeeldbedrijven, zoals beschreven in KWIN Veehouderij.

*Individuele huisvesting kalveren (minimaal 1,5 m2)*
Deze norm geldt voor dieren tot 2 weken leeftijd. Op zoogkoeienbedrijf is dit doorgaans niet van toepassing, hooguit relevant als het kalf niet bij de koe wordt gehouden. Voor vleesstierenbedrijven wordt uitgegaan van aankoop van Broutards; op het referentiebedrijf zijn geen jonge kalveren aanwezig.

*Vachtverzorging (vanaf 2 weken leeftijd)*[5]
Het gaat hierbij om een vaste schuurmogelijkheid, bijvoorbeeld een borstel of een ‘schuurstrip’ aan de muur. Een roterende borstel is niet vereist. Aangezien op vleesveebedrijven door de dieren veel ‘gesloopt wordt’ zal een bijzonder robuuste uitvoering ontwikkeld moeten worden, die ook in een potstal ‘werkt’ en die voor dieren van verschillende leeftijden goed bereikbaar is. Er is daarom gerekend met een indicatieve, betrekkelijk forse kostenpost. Op vleesveebedrijven zijn nog weinig praktijkervaringen met vachtverzorging.

*Beschikbare oppervlakte (= loop- en ligruimte)*
Zie voor de nadere specificatie bijlage 1. Voor de nu al bij zoogkoeien gemiddeld aanwezige oppervlakte is in deze quick scan uitgegaan van minimaal 1 m2 ligruimte per 100 kg levend gewicht. Het referentiebedrijf voor vleesstieren in KWIN heeft een stal met een volledig roostervloer, met mestopslag onder de stal. Er is gerekend met een netto leefruimte van 4 m2 per stier (Van Horne en Bondt, 2024[6]). Dit betekent dat op het referentiebedrijf een investering nodig is voor extra beschikbare oppervlakte.

*Geschikte ondergrond*
Loopruimte: stevig, vlak, stabiel, niet glad; ondergrond voor kalveren tot zes maanden: droog, indrukbaar. Zie voor de nadere specificatie bijlage 1.

*Afzonderen bij ziekte (9 m2 per dier)*
Op stierenbedrijven is normaliter al een aparte ruimte (voor 1 stier) aanwezig. Zoogkoeien leven in kuddes, daarom zal het niet altijd haalbaar zijn om dieren apart te zetten, laat staan weer terug te doen in het hok/kudde. Eventueel kan met hekken een mobiel vanghok worden gemaakt dat in een hoek van de potstal wordt opgesteld.

*Afzonderen bij afkalven*

[4] Zoogkoeien gaan in het voorjaar naar buiten en in het najaar naar binnen. De vraag is wat je in dat geval hebt aan een geïsoleerde stal met ventilatoren, als de dieren niet in de stal zijn, maar in het natuurgebied lopen. Vaak wordt gewerkt met rassen (bijv. Blonde d’Aquitaines) die goed tegen hitte kunnen.
[5] In hokken met vleesvee “gaat alles kapot”, dus een zeer robuuste uitvoering is een must. Daarnaast: hoe hoog hang je een schuurborstel op? Jongvee groeit eerste jaar flink in hoogte, in combinatie met een potstal die ook nog eens groeit in hoogte.
[6] Van Horne en Bondt. Forfaitaire vervangingswaarde van veehouderijstallen voor ‘kleinere sectoren’. Wageningen, 2024.

Zie concretisering bij melkvee. Bij zoogkoeien gebeurt het afkalven in principe altijd in de koppel. Voor afzondering is om die reden geen permanente voorziening aanwezig. Als dit verplicht zou worden dan is een mobiel vanghok te overwegen, dat in de potstal wordt opgesteld.

*Daglicht in de stal op minimaal 5% van vloeroppervlak (voor kalveren < 6 maanden)*
Dit is niet aan de orde op het referentiebedrijf met vleesstieren. Op zoogkoeienbedrijven is deze hoeveelheid daglicht normaalgesproken al aanwezig.

*Minimaal één ligplaats per dier*
In deze quick scan is dit impliciet meegenomen, via de maatregel 'Beschikbare oppervlakte (loop- en ligruimte) per dier'.

*Voldoende ligplaatsen die groot genoeg zijn*
In deze quick scan is dit impliciet meegenomen, via de maatregel 'Beschikbare oppervlakte (loop- en ligruimte) per dier'.

*Minimale transportleeftijd*
In de maatregelenlijst waarmee gerekend is staat niet meer een minimale transportleeftijd (van 28 dagen), omdat de inschatting was dat deze niet relevant zou zijn. Daarbij is aangenomen dat op veel zoogkoeienbedrijven, waar koeien en kalveren (ook jonger dan 28 dagen) op transport gaan naar natuurgebieden, de dieren daar met een veewagen naartoe kunnen worden gebracht. Het gaat dan in feite om vervoer binnen het eigen bedrijf en dat blijft toegestaan.

## Bijlage 3. Deel bedrijven dat al voldoet

Hieronder zijn voor vleesstieren en zoogkoeien de maatregelen en het percentage van de grotere, professionele bedrijven dat er naar schatting in 2025 al aan voldoet opgenomen.

Tabel **vleesstieren**

| Maatregel | % dat al voldoet | Toelichting |
|---|---|---|
| klimaat: ventilatoren | 10% | % overgenomen van melkvee |
| klimaat: dakisolatie | 10% | % overgenomen van melkvee, bij nieuwbouw is dakisolatie al standaard |
| voldoende vreetplaatsen | 100% | normaliter al in orde: bij minder dan 1 eetplaats per dier meteen te grote groeivertraging |
| vachtverzorging | 0% | afzonderlijke voldoende robuuste schuurvoorziening is er nog niet |
| beschikbare oppervlakte | 85% | voor 85% geldt de norm van 100 kg per m2; referentiebedrijf heeft geen dieren > 2 jr |
| ziekenboeg | 100% | ruimte voor 1 ziek dier (9 m2), afgezonderd dier keert niet terug in groep (vaak eerdere afvoer) |
| verbod op onthoornen | 50% | geen kosten van beschikbaar; enige literatuurbron bij melkvee meldt dat dit niets extra kost |
| ondergrond ligplaats | 85% | in potstallen (85%) in orde, elders nog niet |
| ondergrond loopruimte | 5% | ook in potstallen loopruimte achter voerhek vaak nog roosters |

Tabel **zoogkoeien**

| Maatregel | % dat al voldoet | Toelichting |
|---|---|---|
| klimaat: ventilatoren | 90% | in de zomer wordt vaak geweid, meestal op plaatsen waar schaduw beschikbaar is; 10% is al in orde, net als bij de stieren, plus 80% weiden |
| klimaat: dakisolatie | 90% | idem (zie toelichting bij ventilatoren) |
| voldoende vreetplaatsen | 100% | normaliter al in orde: bij minder dan 1 eetplaats per dier meteen te grote groeivertraging |
| individuele huisvesting kalveren | 100% | kalf loopt bij koe dus in orde |
| vachtverzorging | 0% | afzonderlijke voldoende robuuste schuurvoorziening is er nog niet |
| beschikbare oppervlakte | 100% | normaalgesproken geldt norm van 100 kg/m2 |
| ziekenboeg | 45% | ruimte voor 1 dier (9 m2) |
| afkalfstal | 20% | ruimte voor 1 dier (9 m2) |
| voldoende daglicht voor kalveren tot 6 maanden | 100% | kalf loopt bij koe: in stal koeien wordt dit overal al gehaald |
| verbod op onthoornen | 50% | geen kosten van beschikbaar; enige literatuurbron bij melkvee meldt dat dit niets extra kost |
| ondergrond ligplaats | 80% | in potstallen in orde |
| ondergrond loopruimte | 5% | ook in potstallen loopruimte achter voerhek vaak nog roosters |